

Tabor levjesrčnih – terapevtsko–edukativna metoda dela z žalujočimi otroki

Edin Duraković

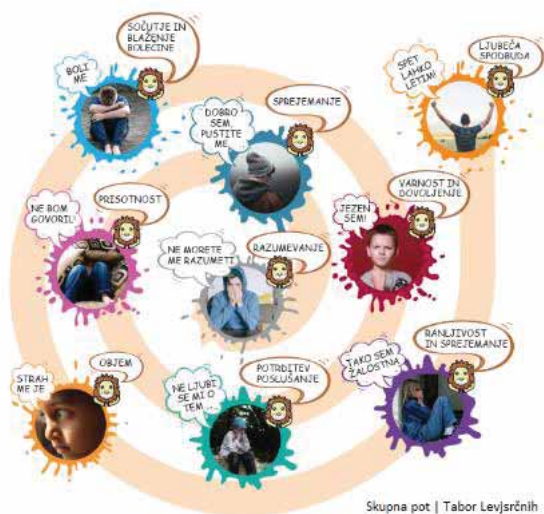
»Življenje v mehurčku« je stavek, ki ga navadno slišimo, ko opisujemo taborsko izkušnjo kot nekaj popolnoma drugačnega od vsakdanjega življenja. Je prostor varnosti in svobode, kjer so otroci spet lahko otroci, brez pritiska vzorcev iz domačega okolja, šole in družbe.

Udeleženci tabora dobijo priložnost začutiti sebe, kot so in se izraziti ter povezati z drugimi, z naravo. Tabor levjesrčnih je v tem poseben, saj znanje in teorija ne moreta nadomestiti izkušnje ranljivosti in poguma žalujočih otrok in njihovih spremljevalcev pri soočanju z minljivostjo. Sijaj na skupni poti je v uvidu, da je izguba največja učiteljska življenja, žalovanje pa njegovo zdravljenje.

Izkušnje pri delu z žalujočimi nas opremijo z zavedanjem, da zaščita pred bolečino izgube ni možna, možna pa je ustrezna podpora pri predelovanju stiske. Bolj kot dejstvo, da so odzivanja otrok pogojena z izkušnjami in vzorci družine, v sami reakciji na izgubo otroci pogosto ostajajo prepuščeni sami sebi. Kakor starši in skrbniki, ki v dobrem namenu želijo otroke zaščititi pred bolečino, tako tudi otroci ščitijo svoje bližnje in s tem težka čustva držijo v sebi (Cvetković, 2015). Za otroke, ki težko prenašajo močna čustva dlje časa, ostane premalo prostora, v tej stiski se spregleda, da so kljub težki izgubi še vedno otroci, ki sanjajo in se igrajo (Soklič, 2015).

Na ta način pogosto postanejo »pozabljeni žalovalci«, ki ob izgubi ne dobijo ustrezne podpore za lastno izražanje. Dodatna spregledanost se pogosto dogaja v predšolskem in šolskem okolju; posebej slednje v svoji nevednosti zna biti do žalujočih nespoštljivo in brez poslušnosti. To tudi pomeni tveganje za nastanek blokad v razvoju oz. za oteženo žalovanje, ki ga potrjujejo tudi izkušnje Slovenskega društva hospic (Košar, 2019). Pri otrocih in mladostnikih žalost pride in odide podobno kot valovi: ob izgubi se najprej pojavi šok – ali je to res, nato zanikanje in zmedenost, sledita mu bolečina in jeza, nato prilagajanje in zdravljenje s sprejemanjem izgube. Tabor ta proces podpira in ureja s posebej oblikovanimi delavnicami, aktivnostmi in dogodki. Gradi prostor, v katerem se otroci odprejo drug drugemu ter začutijo sebe, kakor so, v sprejemajočih očeh drugega, bolečino izgube pa sprejemajo kot del življenja. Taborski proces, ki je za vsakega posameznika edinstven, se izteče v občutenje osebne rasti ne le otroka, temveč tudi spremljevalca, ki je ob njem (Zimšek, et al., 2019).

Skupna pot | Tabor Levjsrčnih

Mednarodne študije o vrednosti tabora kot metode skupinskega dela z mladimi poudarjajo rekreativno učinkovitost igre kot temeljnega dejavnika osebnega in poklicnega razvoja posameznika ter skupine. Boyd (1971) je že v osemdesetih letih prejšnjega stoletja opozarjal na pozitivne učinke taborske izkušnje, pri čemer je poudarjal intenzivno učenje socialnih veščin, povečanje samozaupanja in izboljšanje samopodobe, zmanjšanje občutka izoliranosti ter sprostitvev. Terapevtski ali »posebni tabori« so osredotočeni na specifične potrebe skupine in omogočajo izvajanje temeljnih načel socialnega dela na terenu: neposredno delo z uporabniki in družinami, uresničevanje načel skupine, edukacija, supervizijo interdisciplinarnega dela ter razvoj senzibilnosti za posebne potrebe ciljnih skupin otrok in mladih (Farber & Sabatino, 2007; Stritih, 1992). Mednje sodijo tabori za invalidne otroke in mladostnike s posebnimi potrebami, za bolne otroke z različnimi diagnozami ter otroke s čustveno-vedensjimi motnjami. Tabor jim služi za spoznavanje, da z oviro, težavo ali boleznijo niso sami, s čimer se njihova izkušnja normalizira. In to velja tudi za tabor za žalujoče otroke in mladostnike, ki težko dalj časa prenašajo intenzivne občutke krivde, žalosti, obupa ali jeze, povzročene z izgubo bližnjega. Vodeno druženje na taboru jim omogoča, da so navkljub tragični izgubi lahko še vedno otroci, ki se igrajo in smeji (Searles, et al., 2018).

Priljubljenost taborov v Sloveniji so ob napredku družbe in strokovnih pristopov pri delu z mladimi spodbudile številne naravne danosti. Medtem ko aktivnosti, kjer so v ospredju medosebni odnosi, spodbujajo iskrenost, spoštovanje in zaupanje (Stritih, 1992), preživljanje časa v naravi izboljšuje ne le telesne, ampak tudi kognitivne funkcije, kot sta spomin in po-

zornost (Berman, et al., 2008). Breznik (2004) ugotavlja, da je vsakokratna izkušnja človeka z naravo enkratna in zdravilna, posebej če je ta skupinska. Poudarja (prav tam, 51), da ima v urbanem okolju kultura prednostni pomen, na taboru pa damo prednost naravi, ki zajema tudi človeško naravo samo.

Brez prostovoljcev si skupinskega dela z uporabniki v naravi težko zamišljamo, saj je prostovoljstvo osnovna oblika dela na taboru. Svoboda, sočutenje, srčnost in služenje človeku so vrednote, ki prostovoljce vodijo pri vključevanju v organizacije in delo z uporabniki. V programih hospica ima »dobri Samaritanec« posebno mesto, z usposobljenostjo in osebno razvitostjo je pomemben del interdisciplinarnega tima v sistemu celostne paliativne oskrbe uporabnikov (Müller, 2005). Z izkušnjami in pripadnostjo poslanstvu odgovorno vstopa v odnose spremljanja, v prostor taborskega bivanja in delovanja, ga soustvarja in z mladimi gradi skupno izkušnjo »življenja v mehurčku«, ki se nato razpoči in zaključi, srca udeležencev pa napolni z novo močjo, hvaležnostjo in upanjem za prihodnost. Prostovoljci, žalujoči otroci in mladostniki na ta način osmišljajo minljivo bivanje v skupnosti.

Skupinska oblika dela z žalujočimi otroki in mladostniki se je v Slovenskem društvu hospic razvila kot odziv na potrebe družin v času spremljanja svojcev ob zaključku življenja, hkrati pa se je potreba zaznavala pri delu v programu za žalujoče odrasle, kjer so starši v procesu žalovanja zaznavali nerazumljivo vedenje žalujočih otrok (Vindiš, 2015). Prvi tabor za žalujoče otroke in mladostnike se je v okviru razvoja programa Žalovanje otrok in mladostnikov zgodil leta 2001 na Debelem rtiču. Program je osebne razgovore, kreativne delavnice, skupinsko delo na temeljih mednarodnih hospic načel povezal v integrirano obliko večdnevnega programa dela z otroki in spremljevalci na skupni lokaciji v naravi ter tako oblikoval metodo izkustvenega dela z mladimi. Ime je dobil po priljubljeni mladinski pripovedi Brata levjsrčna (Lindgren 2008), ki govori o izgubi, pogumu in ljubezni bratov Lev. Karl in Jonatan sta se namreč po smrti spremenila v »brata levjsrčna« in tako kot sta onadva v zgodbi pogumna, so v svoji resnici »levjsrčni« tudi vsi žalujoči otroci. Prva spoznanja taborskega intenzivnega dela, primeri dobre prakse doma in iz tujine¹, in nastanek lastne literature so društvo opremili z novimi znanji, izkušnjami in predlogi za izboljšave organiziranega spremljanja žalujočih otrok. Poskrbljeno je bilo za izkušene nosilce skupin, edukacijo, pridobivanje donacij (tabor je za otroke brezplačen), celostno podobo, himno ter različne

¹ Zgledi: program Griefandbereavementsupport, klinika Sykehuset i Vestfold HF (Norveška), Catholic hospice South Florida (ZDA); vodstvo tabora se je leta 2002 udeležilo Tabora upanja žalujočih otrok na Floridi, ZDA.

lokacije v naravi. Na ta način je tabor žalujočim otrokom in mladostnikom nudil celovit, varen in spodbuden prostor za delo s čustvi pri izražanju bolečine, druženje z »levjesrčnimi« soudeleženci pa omogoča spoznanje, da v stiski niso sami. Vodstvo programa je razvilo sistem evalvacije dela ter zagotovilo supervizijsko podporo izvajalcem (Soklič, 2005; Vindiš, 2005). Leta 2006 je tabor prejel nagrado programa Dobra družba, ki ga je na natečaju »Navdihujočih 6« uvrstila med tri najboljše primere dobre prakse v Sloveniji.

Letošnjo jesen, ko je potekal že 21. po vrsti, je bil tabor v obliki plakata predstavljen tudi na 3. Kongresu paliativne oskrbe v Ljubljani in na glasovanju za najboljšo predstavitev v konkurenci 18 prispevkov prejel največ glasov. Ker je Slovensko društvo hospic leto 2019 posvetilo razvoju kakovosti ter prenovi celostne podobe društva, je posodobilo tudi ime tabora, ki se odslej glasi *Tabor Levjesrčni*. Po razvoju in strokovnih izkušnjah izhaja, da je za tabor značilna komponenta igre kot platforme za razvoj posameznika in skupine. Hospiški pristop taborskega dela z žalujočimi otroki izhaja iz služenja procesu, tj. *spremljanju*, pri čemer ne gre za družabništvo, niti za svetovanje, vodenje ali varstvo. Hospiški spremljevalec žalujočega otroka v svoji mentorski drži ni »strokovnjak za žalost«, ne išče smisla, ne disciplinira, ne pojasnjuje in ne komentira, ne sili k sodelovanju, temveč je prisoten in sprejemajoč, čuteč in zna prisluhniti tako, da proces žalovanja odpira in hkrati podpira, kar omogoča učinkovito predelovanje izgube (Žimšek, et al., 2019). Evalvacije kažejo na prisotnost učenja socialnih veščin, sprostitve, na rast samozaupanja in izboljšanje samopodobe udeležencev kot tudi zmanjšanje občutka izoliranosti. Glede na kriterije v strokovni literaturi se uvršča med terapevtske oz. posebne taborne in omogoča udejanjanje temeljnih načel socialnega dela na terenu. Je edukativen, kar je razvidno iz namena, ciljev in organizacije, v katero se vsako leto vključuje do 10 novih prostovoljcev. Dostopne izkušnje drugih terapevtskih taborov v Sloveniji in v tujini kažejo, da bi bilo treba razviti sodelovanje za izmenjavo dobre prakse. Zadnja leta društvo ob Taboru Levjesrčni vzporedno izvaja tudi tabor za starše levjesrčnih otrok, saj se je izkazala vzporedna podpora kot izjemno pomemben odgovor na potrebe žalujočih družin. Opozoriti je treba na močen porast uporabnikov s specifičnimi izgubami, kot so izguba zdravja v družini (kronične bolezni, trajne poškodbe), samomor, smrt ploda in prezgodnja smrt otroka, umori, ubojji, nesreče. To kaže na močno potrebo po razvoju posebnih taborov, ki bi potekali vzporedno za otroke in starše/skrbnike, na kar se društvo tudi pripravlja.

V sklepno misel izpostavimo vodilno moč levjesrčnih, ki je v tem, da temeljni cilj, tj. podpreti naravni proces žalovanja po

meri otroka, jemlje za *smernico* tabora, pozornost pa usmeri na pot *žalujočega*. Na tej poti smo vsi, le-ta je po načelih naravnega delovanja za vsakega od nas unikatna, a čisto prav naravnana, zanimiva in igriva, čeprav nepredvidljiva in boleča. V pričevanju nenehnega rojevanja, sprejemanja in izpuščanja ozaveščamo lastno minljivost, v kateri se zrcali naše zavedanje o sobivanju nasprotij, kar generira življenje, kot je. Rojstvo-in-smrt je nedeljivo načelo, ki vse povezuje. Na skupni taborski poti se pogosto pokažejo nepričakovani dogodki in rezultati, ki podprejo in služijo procesu žalovanja, ki pomeni odpravljanje trpljenja, obenem pa popestrijo in poglobijo osmišljanje naše življenjske poti, prebujanje v stik s sedanostjo, v hvaležnost življenju, kot je. V tem je *avtopoeza* Tabora Levjesrčni, naravno okolje pa kontekst za doživljanje »pravljice o nerazdvojenosti«.

Viri in literatura:

- Berman, M., Jonides, J. & Kaplan, S., 2008. *The cognitive benefits of interacting with nature*. *Psychological Science* 19(12), pp. 1207–1212.
- Boyd, N.L., 1971. *Play and game theory in groupwork*. *The Jane Addams Graduate School of Social Work: University of Illinois*.
- Breznik, P., 2004. *Pomen narave v sodobni družbi: primer terapevtskega tabora društva odmev*. *Diplomsko delo, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani*.
- Cvetković, Urška, 2015. *Žalovanje otrok in mladostnikov*. *Hospic, glasilo Slovenskega društva hospic*, 20 (2), pp. 4–9.
- Farber, M.L. & Sabatino, C.A., 2007. *A Therapeutic Summer Weekend Camp for Grieving Children: Supporting Clinical Practice through Empirical Evaluation*. *Child Adolescent Social Work Journal*, 24, pp. 385–402.
- Košar, M., 2019. *Živeti po izgubi – O žalovanju*. *VTV Studio: Velenje*. Dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=KfOqcAHboyI&feature=youtu.be> (7. 10. 2019).
- Lindgren, A., 2008. *Brata Levjesrčna*. *Mladinska knjiga: Ljubljana*.
- Müller, M., 2005. *The volunteer in palliative care – a clearly defined role*. *European Journal of Palliative care*, 12 (2), pp. 23–26.
- Soklič, M., 2015. *Ko si bližu žalujočemu otroku*. *Hospic, glasilo Slovenskega društva hospic*, 20 (2), pp. 17–23.
- Stritih, Boštjan, 1992. *Tabori kot kompleksni avtopoetski sistemi*. *Socialno delo*, pp. 31, 1–2, pp. 185–190.
- Searles McClatchy, I. & Wimmer, J.S., 2018. *Evaluating Bereavement Camps*. *Camping Magazine*. Dostopno na: <https://www.acacamps.org/resource-library/camping-magazine/evaluating-bereavement-camps> (7. 10. 2019).
- Vindiš, A., 2015. *Razvoj programa žalovanje otrok in mladostnikov skozi primere dobre prakse*. *Hospic, glasilo Slovenskega društva hospic*, 20 (2), pp. 10.
- Žimšek, M., Žec, M. & Duraković, E., 2019. *Tabor Levjesrčni. Terapevtsko-edukativna metoda dela z žalujočimi otroki in mladostniki*. *Prispevek na 3. Kongresu paliativne oskrbe, Ljubljana, 25.–26. oktober 2019*.